

Varde By

Viden om Varde By

Af: Mariann Ploug

VARDE BY

Varde har siden middelalderen været egnens administrative centrum - fra 1442 med købstadsrettigheder. Byen er vokset frem, hvor den vestjyske pranger- og stuedrivervej krydser Varde Å.

På dette sted er ådalen mellem bakkeøerne ganske smal, og trafikken har uden besvær kunnet passere her. Samtidig har åen været sejlbart næsten helt op til vadestedet, og det har øget byens strategiske og økonomiske muligheder.

Hvad betyder Varde?

Warwath og Warwik er gamle navne fra omkring 1100 på Varde. Forstavelsen, War- tolkes som et uopdyrket område, og endelserne -wath og -wik betegner henholdsvis et vadested og en vig.

Warwath var et sikkert vadested, hvis man rejste over land. Warwik var et sted at ankre op, hvis man kom sejlede langs kysten.

Vardehus

Den ældste kongsgård, Vardehus kendes fra 1100-tallet. Gården lå vest for byen i nærheden af Pramstedet, og her boede kongens stedlige repræsentant, bryden.

Omkring 1300 blev Vardehus flyttet til en lille holm i åen lige syd for byen. Borgen blev stormet og ødelagt i forbindelse med bondeoprøret i 1439. Som gengældelse og straf besluttede Rigsrådet at brænde Varde by af senere samme år.

Varde Å ved Varde med Vardehus i baggrunden

Brande

Varde havde sin storhed i slutningen af middelalderen frem til de ødelæggende brande i 1551 og 1590. Toldregnskaberne viser omkring 1500 en betydelig by med stor studehandel. I 1514 var byskatten på 100 mark, det samme beløb som Kolding betalte, mens betydningsfulde byer som Ribe og Ålborg svarede det dobbelte, 200 mark i skat.

Handel

Al trafik til og fra købstaden foregik gennem de 4 byporte. Nogle af byens borgere var købmænd, der havde privilegie til at handle, hvor de ville, både i nabobyerne og på landet. Andre var håndværkere, og en del drev også skibsfart, men landbrug var for de fleste det væsentligste erhverv.

Efter krigen 1657-1660 var Varde stærkt forarmet og skibsfarten gik fra købmændene over på proprietærer, bønder og skippere, thi alt var partsrederi dengang.

Dette medførte, at der igen blev megen landhandel og forprang (handel med varer, før de kom til torvs i byen), noget man tidligere havde søgt at imødegå ved at få bevilget et "læbælte", der skulle forhindre handel, på 2 mil omkring byen.

Fra omkring 1720 bedredes den økonomiske situation for Varde. Som et led i den landsomfattende udskiftning, der tog sin begyndelse i årene omkring 1750, fik hver gård og hus sit bestemte mål af bymarken tildelt, men ingen havde sin jord liggende samlet, og fællesskabet fortsatte.

Først i 1787 gik man i gang med at opløse dette; et besværligt arbejde, der varede til 1797, da man sluttede med udskiftningen af mose, lund og hede.

Endnu to brande

Endnu to brande i henholdsvis 1779 og 1821 lagde byen delvis øde. De nye huse opførtes hovedsagligt i tegl efter tidens klassicistiske idealer. Flere af husene var ejet af omegnens godsejere, der, selv om de hovedsagligt følte sig draget mod København, havde stor tilknytning til byen.

Den økonomiske vækst tog fart i 1800-tallet, og da byportene mistede deres betydning med loven om den frie næring, som indførtes i 1862, var borgerne ikke sene til at få gang i byggeriet udenfor det gamle byområde.